

HÍRÜNK A VILÁGBAN

EZEN A CÍMEN nemrégiben egy folyóirat vitát indított meg arról, hogy miként lehetne a külföld véleményén keresztül a magyarság önkritikáját előmozdítani. A vitában napilapok hasábjain is többen résztvettek. A cikkekből nyilvánvaló ugyan, hogy a szerzők a rossz vélemény mellé a jó vélemény feljegyzését is szükségesnek tartják, de jó hírünk valahogy elsikkadt, sőt annyira rossz színben tűnünk fel, hogy Illyés Gyula felkiált: „El tudjuk-e viselni?“ Mintha bizony Szekfű Gyula, Eckhardt Sándor és mások tanulmányaiból nem tudná még az az olvasva gondolkozó magyar is, aki nem járt külföldön, hogy mi minden rosszat mondanak rólunk odakinnt. Azért még nem lesz hosszabb az orrunk, mert egy idegen azt mondja, hogy nagy. Szinte érthetetlen, hogy Illyés csak a fennhéjázó megalomániás magyart látja, pedig ha valaki, akkor ő ismeri a magyart és tudja, hogy a felszínes öndicséret mellett,

talán a legerősebb önkritikával, önvádig és önmarcangolásig menő lelkiismeretességgel vizsgálja nemzetének tetteit és egyéniségének jellemvonásait.

Az önkritika, gyakoroljuk azt idegen vélemény fényében, vagy gyónás keretében, vagy annak moderm pénzelt alakja: pszichoanalízis nyomán, csak akkor vezethet megbízható eredményre, ha az ut audiatur et altera pars, a pártatlan bűnvádi eljárás alapelvét az önkritika során is alkalmazzuk. Ez esetben, amit meg kell hallgatnunk, szomszédaink híre a világban.

Ha önvizsgálatra alkalmassá akarjuk tenni a külföld véleményét, akkor négy rubrikát kell vezetnünk. Legyen az elsőben a rólunk alkotott rossz vélemény, a másodikban szomszédainkról adott rossz vélemény, a harmadikban jó hírünk a világban és a negyedikben szomszédainkról mondott jó vélemény. A sorrend nem fontos, lényeg az, hogy tudjuk mindazt a jót és rosszat, amit rólunk és szomszédainkról mondanak. Csak így láthatjuk és mérhetjük le hírünket a világban, akármilyen szigorú, de helyes mértékkel. Így aztán el is bírjuk és hasznunkra is válik.

Az emberek általában több rosszat mondanak egymásról, mint jót. Így van ez a nemzetek között is. Ami rosszat rólunk elmondanak az idegenek — vagy saját magunk — azt elmondják szomszédainkról is. A törökökről sok rosszat mondtak és írtak, mégis nagy becsben állanak mostanában. Igaz, keserű vigasz, hacsak azt állapíthatjuk meg, hogy hírünk nem rosszabb, de legalább ez megvéd bennünket a túlzástól, ami e téren igen veszedelmes következményekkel járhat.

Ha Illyés Gyula szégyenről, megalázásról, Keresztury Dezső felháborodásról, keserúségről beszél, akkor miért nem mondják el azt is, hogy néha milyen jót nevettek a „Hírünk a világban“ operettszerű, vagy rémdramái szövegén. Illyésnek éppen az egyik nagy érdeme, hogy a magyar nép egészséges humorérzékét adja vissza műveiben. Ez a humorérzék veszély esetén sem hagy el bennünket. Miért nem írták meg azt is a cikkírók, mi volt az érzésük akkor, mikor külföldön akár zárt társaságban, akár irodalmi, akár tudományos, akár politikai aeropág előtt megverekedtek becsületes ellenfeinkkel, vagy küzdöttek kíméletlen ellenséggel és sikerült nekik megvédeni a magyarok hírnevét? Mert bizonyára ez is sikerült néhanapján. Nem kételkedem abban, hogy nem büszkeség és diadalmármor vett rajtuk erőt, de abban sem kételkedem, hogy valami megnyugvást, vagy vigaszt talán éreztek és ha szomorúság maradt bennük, akkor valószínűleg arra vonatkozott, hogy bizony sokszor könnyebben tudjuk megvédeni igazunkat idegenben, mint itthon magunk között.

Mikor Illyés Gyula azt mondja, hogy a „népek hazája Herdertől Seton-Watsonig terjedő értesülésekre emlékezve végigméri a magyart“, akkor nyilvánvalóan nem gondolt arra, hogy Seton-Watson mellett ma már — és reméljük még — ott áll a fiatalabb és lendületesebb, de nem kevésbé tekintélyes Macartney, aki könyveiben ugyan leszedte rólunk még a szenteltvizet is, de mégis vágyakozik a régi Magyarország után, mert úgy látja, hogy annak keretében megjavított politikai rendszerben lehet biztosítani a Kárpátmedencében lakó népek gazdasági és kultúráiig fejlődésének legmagasabb foka. Azt sem példázta senki, hogy Seton-Watson Trianon óta nagy nyilvánosság előtt szóban és írásban beismerte, milyen nagy csalódás érte őt a trianoni rendezés nyomán naggyá lett istápoljtjai, elsősorban a románok és szerbek részéről, mert — amint kijelentette — „The underdog has become an upperdog“ (Az ver most, akit mint kuttyát vertek). Arra sem emlékeztetett senki, hogy Seton-Watsont Jugoszláviából kitiltották, a szlovákok összetörték emléktábláját

és Romániában sem volt szívesen látott vendég, amióta a románok történelmét megíró nagy munkájában a dáko-román elméletre kimondotta, ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes és akaratlanul a leghatásosabb paródiáját adta Nagyrománia keletkezésének munkája végén között biblikus idézettel: Nagyrománia a világháború romjain váratlanul jelent meg előttünk, „váratlanul jött és észrevétlenül, mint a tolvaj az éjszakában.“

Illyés főleg a franciák megnyilatkozásaiból és ott szerzett tapasztalataiból vonta le következtetéseit, Keresztury viszont németországi tapasztalataiból. Ezeknek az országoknak a közvéleménye, de az egyének véleménye is, legnagyobb részt a politikai érdekeknek megfelelően országuk általános külpolitikájának, vagy pártpolitikai szemléletüknek vetületében alakult ki.¹ Ez talán nem annyira meglepő a módszeres Németországban, de annál inkább az individualista Franciaországban, ahol politikai, irodalmi és művészeti vélemények oly különbözőek és ahol az egyéni véleményalkotás oly magas fokot ért el. Külföldiekről, aki általában válogatás nélkül „sale météque“ a Quartier Latinban, ezt a változatosságot nem találjuk meg. Tudjuk, hogy a francia történelemkönyvek és földrajzönyvek sem tartoznak a legmodernebbek közé, hiszen az 1922-es kiadású Larousse-ban Kolozsvár még mint magyar város szerepel. De Franciaország Összeomlott. Egyenlőre tehát ottani rossz hírünk nem árthat és nem is kell vigaszul felhozni azt, hogy miként beszélnek a franciák az angolokról, vagy az amerikaiakról.²

Viszont a semleges országokban, avagy Angliában és Amerikában az emberek is és a könyvek is elég szép számban igyekeznek a tárgyi igazságot keresni és feltárni. Teszik ezt anélkül, hogy országuk politikai érdekei befolyásolnák szempontjaikat. Maga Seton-Watson, mint fiatal idealista oxfordi diák indult el középeurópai és balkáni útjaira, amelyeken szerzett tapasztalatai alapján írta meg könyveit az Osztrák-Magyar Monarchia nemzetiségi kérdéseiről, hogy talán azt bizonyítsa, hogy Oxford nem mindig — ahogy híre járja — a veszett fejsze nyelét akarja megmenteni. Seton-Watson könyvei csak később álltak az angol politika szolgálatába, főleg akkor, midőn Seton-Watson a háború alatt az Osztrák-Magyar Monarchia elleni propagandaosztály vezetője lett az angol külügyminisztériumban. Azonban még ekkor sem javasolta a Monarchia feldarabolását, hanem csak federalizálását. A felbomlás nagyrésztben már a Monarchia elerőtlenedésének volt következménye és ebben nagyobb szerepe volt az önbizalom legyengülésének, mint rossz hírünknek. Seton-Watson könyvei mellé is felsorakoztak Macartney írásain kívül olyan könyvek, amelyek szomszédainkat — rólunk említést sem téve — bizony nem kímélik. Vegyük csak kézbe a Camegie-alapítvány által az első világháború történetéről kiadott nagy munkának román kötetei közül Mitrany román eredetű angol egyetemi tanár hatalmas művét: „The Land and Peasant in Rumania“. Ebben nemcsak az 1914 előtti román állapotokat nevezi a legszánalmasabbnak Európában, hanem az 1918 utáni Románia politikáját, a román középosztály jellemét, a társadalomtudomány tárgyilagos szemszögéből megítélve igen lesújtó kritikában részesíti. Mitrany minden reményét a nemzeti parasztpártba helyezte. Könyve végeredményben a világ közvéleménye előtt a parasztpárt programjának helyességét és uralmának szükségét akarta bizonyítani, de e téren Mitranyt is súlyos csalódás érte,

¹ L. a Szekefi Gyula szerkesztette »Mi a magyar?« c. kötetben a »Magyarság külföldi arcképe« c. fejezet konklúzióját, 134. l.

² Ma már újra elég jelentős a magyarral rokonszenvező megnyilatkozások irodalma Franciaországban is. Szerk.

midőn Maniu-ék paktumot kötöttek Codreanuval és rövid néhány év alatt újból kiejtették kezükből a hatalom gyeplőjét. Mindaz, ami Romániában történt, éppenséggel nem javította hírüket a világban és akármennyire ügyeskedik is a románok propagandája, ezzel nem vonhatják ki ők sem magukat a hatalmpolitikai döntések alól. De ezt sem ócsárlásra, hanem a helyes mérték tartására idézem.

Noha a hírünk körüli vita még általánosságban mozog, mégis érdemes talán most még néhány példát felsorakoztatnunk annak az elszomorító képnek az ellensúlyozására, amelyet az eddigi nyilatkozatokból a külföldet nemigen járó magyar ember nyerhet.

Nézzük a semleges államok közül Hollandiát. Frankhamisítóink szégyenletes viselkedését nehezen ugyan, de ellensúlyozta a „20.000 kis magyar követ“, akik nemcsak kaptak, de adtak is, jóságot, igaz emberi értékeket jótévőiknek. Ismertem 15 éves magyar kisdíákot, aki falusi gyűléseken, vidéki lapokban világosította fel a holland parasztokat a trianoni békeszerződés igazságtalanságairól és magyarázta meg az akkoriban — amint ezt Keresztury Dezső megjegyzéséből is olvashatjuk — Berlinen keresztül az egész világban elsugárzott, a „vörös és fehér terror“ rémhíreivel beszennyezett magyarság sorsát. De ismertem 18 éves magyar diákot is, aki a XVI. és XVII. századbeli magyar teológusok nyomdokaiba lépve — akkoriban százsámra tanultak magyar diákok holland egyetemeken, akiknek nemesveretű emléke még ma is él — az egyetemi lapokban, de Hollandia vezető újságjaiban is ismertette a magyar kérdést és akusztikailag gyenge hatású, de erőteljes holland nyelven Petőfi Sándor verseit szavalta és ismertette a magyar irodalmat hozzáértő közönség előtt. A 20.000 kis magyar követ viselkedésére és megnyilatkozásaira sok mindenki felfigyelt a holland paraszttól kezdve a bicikliző holland királyi udvarig, köztük a hollandok nagy külügyminisztere, a híres réalpolitikusi diplomata Van Karnebeek is. Magyar diákok előtt tette azt az emlékezetes kijelentését, hogy „Az emberiség többé-kevésbé mindig bajban van és a nagyhatalmak között megmaradnak a lappangó ellentétek. Nekünk kis országoknak, mint Magyarországnak és Hollandiának, feladatunk abban áll, hogy függetlenségünket a nagyhatalmak egymást kiegyensúlyozó erővonalában megőrizzük. Ézzel magunk, de egyben Európa érdekeit is szolgáljuk és ha ezeken az egymást egyensúlyozó erőkön alapuló európai egyensúly meginog, akkor nemcsak mi, de Európa is veszélybe kerül.“ Valószínű, hogy Van Karnebeek nem volt túl rossz véleménnyel a magyar diákokról, ha ilyen kijelentésekkel tüntette ki őket.

Tudjuk, hogy a hollandus, svéd, vagy svájci tudósokat béketárgyalásokon mily előszeretettel kéri fel a nagyhatalmak szakértői vélemény adására. Ebben nemcsak az a szándék vezeti őket, amire Keresztury Dezső rámutatott, hogy politikai terveiket propagandisztikus szempontból pártatlan tudományos mezbe burkolják, hanem az az igyekezet is, hogy a társadalomtudomány fényénél tisztábban lássák a politikai, a társadalmi és a gazdasági elemek összefüggéseit, hogy aztán a rendezést saját jól felfogott érdekükben maradandóbb alapokra helyezhessék. E téren a kis nemzeteknek feladata nemcsak a propaganda vonalában fekszik, hanem abban rejlik, hogy saját helyzetük felismerését és feltárását a társadalomtudományok segítségével előmozdítsák. E téren bennünket terhelő mulasztások mutatkoznak talán legsúlyosabban. Általában — a komoly elismerést arató kivételektől eltekintve — túl sokról, túl keveset irtunk ahhoz, hogy szakértők tanuljanak belőle és túl sokat ahhoz, hogy a laikus elolvassa és okuljon. Minden tőlünk telhetőt meg kell tennünk, hogy behozzuk a mulasztásokat, de ne feledjük, hogy az a „minden“ sem változtathat

sorsunkon, ha ebből nem az világlik ki, hogy belső értékünk építő erő és a döntő pillanatban nem álljuk meg a sarat.

A kis nemzetek a történelem során gyakran kerülnek „indifferencia zónákba“ és a nagyhatalmi erővonalak olyan érintkezési pontjaiba, amelyeknél azok egymást semlegesítik. Ha ezt idejében felismerik és idejében áldozatokkal bebizonyítják független államalkotó képességüket, fennmaradásukat biztosíthatják. A felismerés államférfim intuíció, a cselekvés és az áldozatkészség nagymértékben önismereten alapuló önbizalom kérdése. A „Magyar Csillag“ is nyilvánvalóan éppen ezt akarja erősíteni, de a cikkek bizony azt a benyomást keltik, hogy hírünk a világban olyan rossz, hogy ahhoz a jó már fel sem érhet. Aggodalommal példázzák a múltat és néznek a veszedelmek elébe, amelyek bennünket amiatt fenyegetnek, hogy rossz a hírünk. Helyes és épületes, ha összegyűjtjük az idevonatkozó értesüléseket és kellő mértékkel használjuk fel őket az önkritika elősegítésére, csak azt ne higyjük, se ne ejtsünk akár egy olvasót is abba a hiedelembé, hogy balsorsunkat rossz hírünknek köszönhetjük. Az csak indokolás lehet, de soha nem döntő tényező.

Nagyon gyakran mondjuk és gyakran igaz is, hogy az idő elmege a fejünk felett, de ne felejtsük, hogy az idő néha javunkra dolgozik. Ma is tapasztalhatjuk, hogy bizony történik egy s más, amiért magunkat olyan mértékben tesszük felelőssé és olyan mértékben vádoljuk, amikor magunk között vagyunk és amiről nem merünk beszélni idegenek előtt, hogyha nem fordultak volna az idők, bizony senkisémosta volna le rólunk a gyalázatot, amit mi kentünk magunkra és nem a századok.

Erős, de igaz mértékkel mérjük. Vegyük tudomásul, regisztráljuk pontosan a rosszat, de a jót is, amit rólunk és szomszédainkról mondanak, hisz éppen azért is vannak téves fogalmaink helyzetünkről a világban, mert keveset foglalkozunk szomszédainkkal és bizony kevés jót tudunk róluk. Csak így vezet az önkritika a valóság felderítésére, szolgál okulásunkra, erősödésünkre. Ismétlem, nem akarok mindenáron optimizmust hirdetni, nem hiszem, hogy az illuzionizmus hibájába esem és nem találok vigaszt abban, hogy talán csak olyan rossz a hírünk, mint szomszédainké, hanem hangsúlyozom, hogy maradjunk az önkritikánál és ne vonjunk le helytelen irányú következtetéseket rossz külföldi hírünkből. Az „audiatur et altera pars“ elve nemcsak az emberségesség, a pártatlanság követelménye, hanem a valóság felismeréséhez is elengedhetetlenül szükséges. Ne feledjük, hogy a magyar lelkiismeretvizsgálat önvád formájában milyen túlzásokra és rombolásokra ragadtatta már magát. Ady tétele: „Farkas esz meg, ördög esz meg, De megesznek bennünket“ — veszedelmes szakadék, amibe különösen manapság könnyen beleszédülhet sok jó magyar, ha kívülről is, belülről is a vád jutna túlsúlyra. Annál inkább kell vigyáznunk, hogy helyes mértékkel mérjük és ne homályosodjék el szemünk. Ha helyes a látásunk és jó a járásunk, elkerülhetjük a szakadékot, meglátjuk és elérhetjük Petőfi önbizalmát: „E felfordult világban még Isten az Isten és magyar a magyar!“

BUDAY KÁLMÁN